

Södra Fjällen 15-19 juni 2012

Fågelskådning vid Nipfället. Foto: Erik Hansson

Stockholms Ornitologiska Förening

En reserapport av Erik Hansson

Ledare: Per Helgesson, Eva Stenvång Lindqvist

Deltagare: Martin Löfgren, Gunilla Lundborg, Hans Schwartz, Monika Svensson, Jarl Schubert, Erik Hansson, Kerstin Nordenadler, Magnus Stenmark, Hans Wijkström, Anna Maria Carlsson, Martin Frielingsdorf, Marie Johansson, Jan Ytterberg och Magnus Nordenadler.

Panorama över Fulufjället. Foto: Erik Hansson

Inledning

Jag var inte helt säker på att den här resan skulle passa mig. Att resa i så pass stor grupp kräver kompromisser och upplevelserna blir inte lika intima. Dessutom kände jag en viss oro kring att umgås så intensivt med 15 personer som jag inte kände sedan tidigare. Till slut övervägde fördelarna med att för första gången i mitt liv skåda fjällfåglar, komma till heta lokaler för en billig peng och ha med sig erfarna guider.

Mina farhågor visade sig också till stora delar vara obefogade. Det är fortfarande min uppfattning att fågelskådare är ett väldigt trevligt folk till en förkrossande majoritet.

Min skådarbakgrund är en någorlunda engagerad period på lågstadiet med tidiga morgnar med min far. Därefter följde ett långt uppehåll till för fem - sex år sedan då jag försiktigt tog tag i intresset igen. Nu skådar jag så mycket det går att få ihop med familj och ansvarsfullt jobb, vilket sällan blir mer än en utflykt var eller varannan vecka.

Dag 1, fredag 15 juni: Mot fjället

Resan tog sin början på T-centralen där alla var på plats i god tid 20 minuter före avresetiden. Lite försiktigt hälsande och effektivt packande i lugnt tempo gjorde att de två minibussarna kom iväg planenligt vid niotiden.

Jag, som sett fram emot den här resan i veckor, kände spänd förväntan när vi lämnade Uppland och körde in i mina gamla hemtrakter i Västmanland. Det var också här vi började vår räkning och tävling. Den som gissar rätt antal sammanlagda arter vinner en pott bestående av 20 kronor från varje deltagare. På vägen upp mot första stoppet, Dalarnas fågelsjöstolthet Hovran, var det bara de vanligaste arterna som hängdes in med sånglärka som ett visst undantag.

Väl framme i Hovran med sina våtmarker, lummiga dungar och öppna vatten kunde vi kryssa av en hel del arter. Fiskgjuse, svartnäppa, sävsångare, näktergal, grå flugsnappare, sävsparv, svarthätta, trädgårdssångare och skäggdopping visade sig bli viktiga observationer på denna fina fågellokal.

Vidare uppåt i Dalarna gjorde vi ett fruktlöst stopp för att se en rapporterad lappuggla och fick vid Särna kyrka se grönsiska, storspov, storlom och en möjlig, men okryssbar, stenfalk.

Vattenfallet Njupeskar. Foto: Erik Hansson

Framåt eftermiddagen nådde vi fram till dagens huvudmål; Fulufjällets nationalpark med Sveriges högsta vattenfall: Njupeskar. En förtrollande vacker plats med öppna myrar, åldriga barrskogar, knotiga björkar, vacker inramning av en brant fjällkedja och upprustade byggnader. Den viktigaste målarten och en av mina största förhoppningar med resan, var att få se de jaktfalkar som ska kunna synas i området. På vägen upp längs den slingriga stigen kunde vi få in den ständigt närvarande bergfinken, men också resans enda grönsångare. En individ som hade en väldigt annorlunda dialekt som nog inte skulle bli förstådd av sina släktingar i Nackareservatet som jag normalt sett hör.

Uppe vid eldplatsen några hundra meter från vattenfallet intogs en medhavd middag medan vi spanade av klippväggen. Vi visste att det hade synts till jaktfalk på förmiddagen, men trots 16 par ögon som intensivt sökte av väggen hittade vi inget. Hoppet började tryta, men så plötsligt ropar ledaren Eva ut att hon hittat den. Väl gömd på klippväggen fick vi en avlägsen, men säkerställd jaktfalk. Som en rejäl bonus kom ännu en insvepande bakom oss en kort stund.

På vägen ner igen fick vi se fint spelande skogssnäppor och en obestämd hackspett som tyvärr aldrig kunde artas.

Snabb inpackning efter en natt vid Idre fjäll. Foto: Erik Hansson

Natten spenderades i en stuga i skidområdet Idre fjäll som mer kändes som en spökstad efter apokalypsen än en pulserande nöjesmetropol under den här delen av året. Något som passade vårt ändamål utmärkt.

Vår artgenomgång redovisade en bra första dag där jaktfalken var en självklar höjdpunkt. Mindre kul var liverapporteringen i matchen mellan Sverige och England, som förvånansvärt många av oss brydde sig om med tanke på att alla vi som bokat resan visste att vi skulle missa två av de hetaste matcherna vårt landslag spelat de senaste åren.

Panorama över Nipfjället. Foto: Erik Hansson

Dag 2, lördag 16 juni: Upp på fjället

Ett effektivt lagarbete ledde till att vi packat ihop oss och städat innan klockan sex. Dagens mål var Nipfjället och förhoppningar om målarterna fjällripa och fjällpipare. Dimman låg tät över

kalfjället, men på vägen upp fick vi syn på ständigt återkommande ängsbiplärkor och vi i "bil två" lyckades även se en fin ringtrast. Då även bil ett stod still på samma ställe förutsatte vi att även de tittade på fjällkedjans finaste trast, men ett tips till kommande resor är att inte förutsätta något sådant.

Uppe vid parkeringen omslöts vi av en tät dimma och stod i början mest och lyssnade. Jag tror inte att man måste vara fågelskådare för att förstå storheten i när 16 personer står blickstill i dimman och lyssnar efter minsta ljud och plötsligt hör misstänkta fågelläten. Var det inte fjällripans knarrande läte? Var det inte dessutom fjällpiparens höga pipande? Som på beställning och ett smakprov på fjällens snabba väderskiftningar sprack molntäcket snabbt upp och en fantastisk vy uppenbarade sig. Den milsvida utsikten över fjäll, mossar och skogar i fjärran gjorde det lite svårt att fokusera på fåglar, men ett ivrigt flaxande som landade på en brant några hundra meter bort fick mig att återfå fokus. Var det inte en ripa? En stenskvätta upptäcktes vid landningsplatsen och (antagligen fler än) jag började ifrågasätta mitt omdöme för en kort stund. Men sedan hittades den, bredvid stenskvättan – en tjustig fjällripa som satt stilla på en sten. Hela gruppen fick syn på den och belönades även med en flyguppvisning runt oss.

En liten promenad uppåt ena höjden gav även den eftertraktade fjällpiparen som sedan skulle visa sig vara en riktig linslus som gärna visade upp sig på relativt nära håll för gruppens fotografer.

Den tredje målarten, snösparv, gav upphov till resans hittills hårdaste slit. I stark blåst och ihållande regn besteg vi en topp och spejade över stenmassorna över fjällen. Det här ska vara snösparvens land, men vi såg inget annat än blötare och blötare medresenärer. Så plötsligt, under loppet av knappt fem sekunder, hörde tre av oss en kort sång och såg en karaktäristisk svartvit liten sparv flaxa till för att sedan vara borta. Trots eftersökning i ytterligare 20 minuter blev det aldrig fler som fick syn på den. Men två personer räcker för att den ska räknas in på artlistan.

Upprymda av den lyckade starten (som för min del innehöll tre livskryss) satte vi oss i bilarna igen för färd mot Rogens naturreservat och en möjlighet att få se eller höra lappmes. Vägen dit kantades av trolska tjärnar och småsjöar där vi fick fina stunder med en strömstarefamilj på nära håll, storlom, svärter och en del andra väntade arter.

Ett stopp längs den privata betalvägen gav även bläsand och en oblyg gulärta.

Strömstare, en av resans många närkontakter. Foto: Erik Hansson

Framme vid Käringsjön spatserade vi in i det vackra landskapet täckt av tallar och vidsträckta sjöar. Mer använt för fiske än fågelskådning och det kryllade inte direkt av fjäderfän, men väldigt fina obsar av sju sjöorrar gjorde det väl värt mödan. Trots att ingen lappmes syntes till. Möjliga gärdsmygar hördes, men artbestämningen ansågs osäker så vi fick se oss besegrade på de vanligaste skogsfåglarna.

För att hinna till Funäsdalen innan affärerna stängde fick vi sätta fart och lämnade nationalparksförslaget Rogen för den här gången. Framme i våra lägenheter i Prästgården i Funäsdalen tog vi en lugn kväll med utspridd middag. Stället har för övrigt hemsidesadressen 23ton.se eftersom innehavarna fick oväntat hembesök av ett klippblock med den vikten för 45 år sedan. Huset hade trevliga allmänna utrymmen och rum, men tyvärr fanns det inte så mycket tid att njuta av dessa. Tempot över dagarna var högt eftersom det fanns så mycket vi ville se.

Här någonstans började jag inse vilket trevligt gäng som var med på resan. Av erfarenhet vet jag att specialintressen inte behöver betyda att man har så mycket gemensamt, men jag undrar om inte fågelskådning ofta går hand i hand med andra intressen och åsikter som jag delar.

Panorama över Flatruet. Foto: Erik Hansson

Dag 3, söndag 17 juni: Födelsedag med kryss

Efter en snabb frukost i vårt hus begav vi oss vid sextiden mot dagens mål Flatruet, men på vägen dit fanns det mycket att spana in. Vid klippväggen Ormruet hittades ett fjällvråksbo, men det var tomt. Däremot hördes bland annat järnsparv och gluttsnäppa.

Några kilometer senare stannade vi och njöt av en backsvalekoloni precis intill vägen där det gavs en väldigt god möjlighet att detaljstudera skillnaderna mot hussvala. Vid en utsiktspunkt såg jag något som var misstänkt likt en jorduggla, men den ville inte visa sig igen och vi åkte vidare mot kalfjället.

Flatruets vidsträckta marker med bara små en- och videris gav så stort synfält att vi ständigt krypkörde på den långa raksträckan. Något som skulle visa sig bli väldigt fruktsamt. En fjällvråk och någon annan obestämd rovfågel i storleksordningen vråk eller stor falk upptäcktes på långt håll vid renslakteriet och vi fick även en fin studie av en kricka på nära håll i en liten göl.

På väg ner mot Falkvålen upptäcktes plötsligt en tryckande ripa bara någon meter från vägen. Efter en fotosession med den något oroliga, men stillasittande honan ställde vi bilen vid ödehusen på Falkvålen och började dagens längsta promenad ut bland videsnåren och tuvorna för att kunna spana in de små fjällsjöarna och förhoppningsvis även hitta lappsparvar. En smått osannolik upptäckt av en välkamouflerad tryckande dalripa gav ny ork på en annars ganska fågelfattig färd. Några lappsparvar syntes inte till under den första halvtimmens vandring. Vi kunde då istället konstatera hur lite lämmel det fanns i år. En hel del bon, spillning och några lämmelskinn, men inte en enda levande smågnagare såg vi under våra dagar i fjällen.

Men så plötsligt upptäcktes lappsparvar. Två stycken på ganska långt håll som vi fick slita en del med för att få in i tubarna, men där var de i alla fall. Deras sång skulle sedan bli ett stående inslag på Flatruet, men det blir sällan lika känslofyllt som första gången det hörs.

I fjällsjöarna upptäcktes även två alfåglar, tranor och en förbiflygande blå kärnhök. För den något eftersläpande gruppen blev turens höjdpunkt dock en exhibitionistisk lappsparvshane som satte sig på bara ett tiotal meters håll och sjöng för dem. Vi andra kunde få in den lika fint i tuben som eftersläntarna fick med blotta ögat.

Ungefär halva gruppen lyckades strax efteråt även få se vår första blåhake och ett ännu färre antal fick in en fjällabb i tubarna på väldigt långt håll. Jag stod precis bredvid och kämpade frenetiskt med att upptäcka den under ungefär en minut innan den försvann. Resans tyngsta, och enda, besvikelse för min del. Med så många i gruppen som missade de båda arterna förblev dem på vår målartslista.

Storsjödeltat. Foto: Erik Hansson

Om Flatruet var majestätisk med sina vidsträckta vidder visade Storsjödeltat att Härjedalen även kan innehålla fantastiska fågelsjöar. Den korta promenaden från parkeringen till de tre fågeltornen ledde oss till öppningar i skogen där Storsjön visade upp sig i sin livfulla prakt. Här flaxade dvärgmåsarna runt sin ruvande partner, brushanarna visade upp sitt präktiga spel och ett flertal andra vadare kilade runt på de små tuvorna. På andra sidan sjön upptäcktes ett fiskgjusebo som finslipades av ägarna och i en lugn del av sjön låg en smålom och visade upp sig fantastiskt vackert i profil.

Här upptäcktes också två smalnäbbade simsnäppor och några tranor på nära håll.

Lunchen intogs på Storsjöns fiskecamp och bestod av en väldigt smarrig röding. Några passade även på att smaka efterrätten vaniljglass med hjortronsylt som inte höll samma klass som huvudrätten, men som det å andra sidan inte går att misslyckas med.

Färden fortsatte nu till Storsjö Kyrktjärn som måste vara en av landets fågeltätaste vatten. På en yta mindre än Sergelfontänen trängdes en grönbena, fyra svarthakedoppingar, ett drygt dussin dvärgmåsar och en dryg handfull brushanar. Allt inom 100 meter. Som grädde på moset kom dessutom en flock på uppåt 30 ljungpipare svepande över oss och gick ner på ett gräsfält alldeles intill.

En blyg härmsångare på en kyrkogård och två försärlor som ohövligt nog bara visade sig för en kissnödig skådare i gruppen fick avsluta dagens skådning som för min del innebar fyra nya kryss på min födelsedag (dalripa, alfågel, lappsparv och smalnäbbad simsnäppa).

Dag 4, måndag 18 juni: Trägen vinner

Näst sista dagen i Funäsdalen inleddes som den förra. Avfärd vid sex och först ett stopp vid Ormrudet där vi äntligen lyckades hänga in ringtrastar för hela sällskapet. Tre stycken flög längs bergskammen och satte sig stundtals fint för studier i tubkikarna. Ett domherrepar visade också upp sig.

Vid Falkvålen på Flatruet lyckades vi även fylla alla deltagares önskelistor om blåhake. Efter en kort diskussion delade sedan gruppen upp sig. Två valde att stanna kvar vid Falkvålen medan resterande 14 skådare ville göra ett försök att se fjällabb från fjälltoppen med det tungvrickande namnet Gaske Miesjehkentjahke. En 1,5 timmars vandring i svag stigning gav fina närkontakter med oblyga lappsparvar och två fjällpipare på toppen, men någon fjällabb ville inte visa sig. På vägen ner stötte jag och Gunilla upp en kärnsnäppa som sprang undan våra klafsande steg på bara några meters håll.

Fågelskådande handlar för min del mycket om avstånd. Det går inte att komma ifrån att en kärnsnäppa på 200 meters håll i skärgården känns betydligt mindre spännande än en individ på nära håll. Våra fem dagar skulle bjuda på väldigt många närkontakter med möjlighet att detaljstudera arter som annars oftast bara rastar korta stunder i Stockholmstrakten och dessutom oftast ses på långt håll.

Fjällräv, en av resans höjdpunkter. Foto: Jan Ytterberg

De två stationära skådarna hade under tiden sett jorduggla och en blå kärrhök. Trötta efter vandringen var det nu dags att åka hem och vila upp oss inför kvällsturen, men tröttheten satt inte i länge. Plötsligt får vi syn på en fjällräv bara 100 meter från vägen. Vi stannar omedelbart, signalerar till bilen framför och alla lyckas få se den kanske största rariteten under vistelsen. En vit individ med en något märklig mörk teckning på undersidan och benen.

Det tog ett tag att varva ner efter den pulshöjande upplevelsen, men vilostunden var välbehövlig. Kvällen skulle bli minst sagt äventyrlig.

Första stoppet blev Fjällkällans stugby där vi hoppades på lavskrika och eventuellt några skogsfåglar. Skogsvägen var dock tyst som i graven och även om vi till slut fick fram en

falukorvssugen lavskrika så var det en ganska kort observation av en normalt sett betydligt mer nyfiken och oblyg fågel.

Kvällens huvudsakliga mål var Mittåkläppen och en förhoppning om dubbelbeckasinspel. Äventyrligheterna började egentligen redan när vi tog oss förbi bommen in till den nyöppnade grusvägen som ledde upp på berget. Medan vi närmade oss den lilla parkeringsplatsen började regnet tillta och vi klädde oss alla till tänderna med de regnskydd vi hade att tillgå. Under den mödosamma vandringen uppför branterna övergick det konstanta regnandet till ösregn och den vattendränkta stigen blev nu mer av en bäck som vi vadade fram genom. Två morkullor svepte några varv över oss på vägen och kom vid ett tillfälle så nära som tio meter.

Genomblöta, men lyckliga skådare. Foto: Erik Hansson

Efter att vi bestigit en rejäl snödriva såg vi plötsligt något som fladdrade till mot ett snöfält längre fram. Ståendes i några centimeter högt vatten på en mosse kunde vi snart se tre dubbelbeckasiner utföra sitt märkliga och fascinerande spel. Det var inte helt lätt att urskilja i regnrusket genom de vattendroppstäckta linserna i tubkikarna, men till slut hade alla fått se skådespelet. En upplevelse som i efterhand rankades högt av alla deltagare som jag pratat med.

Dag 5, tisdag 19 juni: Kontrasternas hemresa

På vägen hem gjorde vi tappra försök att hitta lappmes och videsparv, men det är två svårfunna arter och vi hade varken turen eller vädret med oss. I kraftig vind och regnbyar var det svårt att höra eller se några andra arter än de ständigt närvarande bergfinkarna och lövsångarna.

Efter en god lunch på det mysiga vandrarhemmet i Tännäs blev det dags för en guidad tur med myskoxar. Den inleddes med en genomgång i Myskoxcentrum där vi fick lära oss mer om dessa

häftiga djur, som trots över 40 år i landet ännu inte anses svenska av våra myndigheter. På väg mot bilarna och inhägnaden såg vi en flock mindre korsnäbbar.

Målet med myskoxhägnet och uppfödningen är att öka den genetiska spännvidden hos den vilda populationen och därmed öka chansen att den överlever. Vi fick bland annat höra att en livskraftig myskoxstam skulle kunna underlätta för fjällrävar. I dagsläget förs renarna så effektivt ner från fjällen under vintern att få dukar under och blir fjällrävmat. Myskoxar som inte klarar sig på fjällen skulle kunna bli räddningen under vintern för utsvultna fjällrävar.

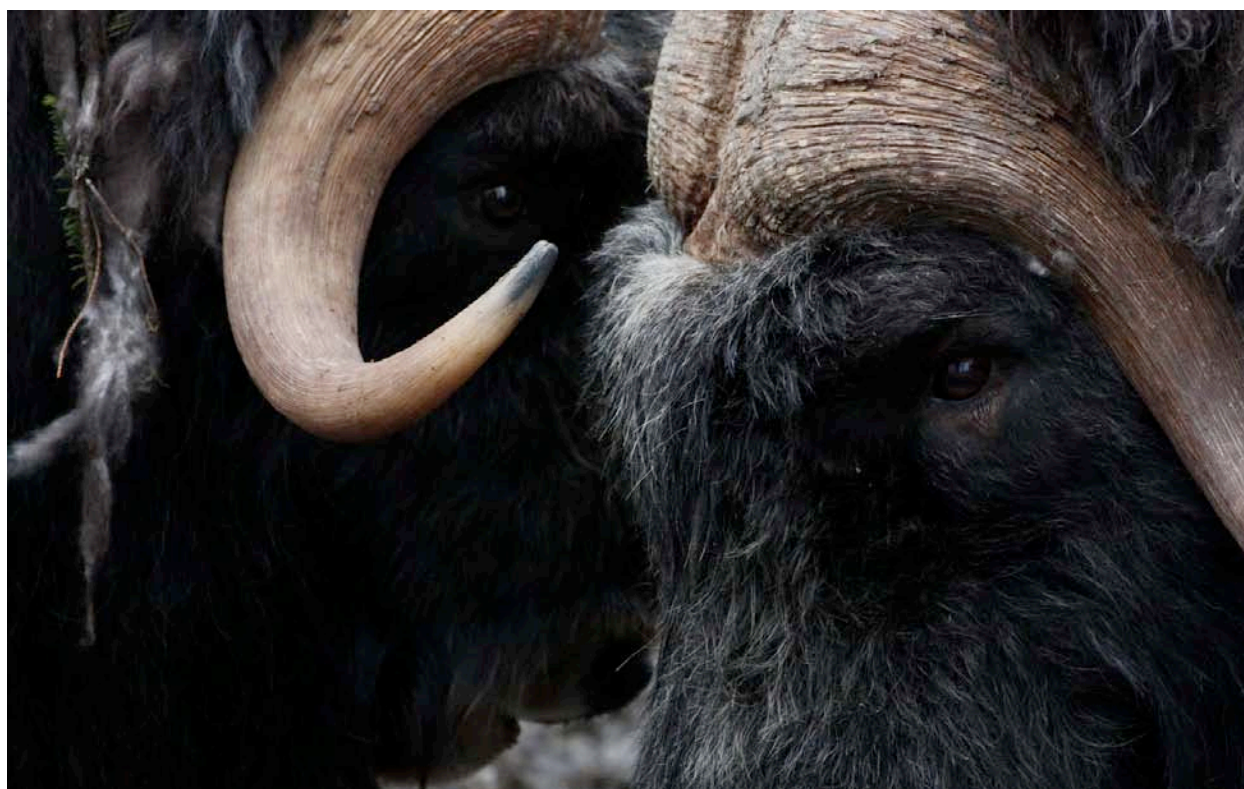

Foto: Erik Hansson

Efter guidningen påbörjades den långa resan hem. Fågelmässigt blev hemresan ganska blek, men sidensvans och brun kärrhök lyckades vi få in på artlistan och en rödräv visade upp sig fint längs vägkanten.

Kontrasten blev stor mellan Gästriklands ivriga morkullor och Upplands spejande ormvråkar, men det var ingenting mot vad som mötte oss efter att vi sagt farväl och "vi ses i fält" vid T-centralen. Att med Härjedalens tysta vidder färskt i minnet gå ner i Stockholms kaotiska tunnelbana är nog så stora kontraster man kan uppnå i det här landet. Och nog för att det var väldigt skönt att komma hem, men en liten del av mig längtade redan tillbaka till fjällen. Nästa gång vet jag dessutom att det är njutbart även i grupp.

/Erik Hansson

Hela gänget precis innan hemfärd. Foto: Jan Ytterberg

Artlista

FÅGLAR:

- Knölsvan
 - Sångsvan
 - Kanadagås
 - Bläsand
 - Kricka
 - Gräsand
 - Vigg
 - Alfågel
 - Sjöorre
 - Svärta
 - Knipa
 - Småskrake
 - Storskrake
 - Smålom
 - Storlom
 - Skäggdopping
 - Svarthakedopping
-
- Dalripa
 - Fjällripa
 - Fasan
-
- Brun kärrhök

- Blå kärrhök
- Ormvråk
- Fjällvråk
- Fiskgjuse
- Tornfalk
- Stenfalk
- Jaktfalk

- Trana
- Fjällpipare
- Ljungpipare
- Tofsvipa
- Större strandpipare
- Kärrsnäppa
- Brushane
- Enkelbeckasin
- Dubbelbeckasin
- Morkulla
- Småpov
- Storspov
- Svartsnäppa
- Rödbena
- Gluttsnäppa
- Skogssnäppa
- Grönbena
- Drillsnäppa
- Smalnäbbad simsnäppa

- Fjällabb
- Dvärgmå
- Skrattmå
- Fiskmå
- Gråtrut
- Fisktärna
- Silvertärna

- Ringduva
- Gök
- Jorduggla
- Tornseglare
- Spillkråka
- Större hackspett
- Sånglärka
- Backsvala
- Ladusvala
- Hussvala

- Ängspiplärka
- Trädpiplärka
- Gulärka
- Sädesärka

- Sidensvans
- Strömstare
- Järnsparv
- Rödhake
- Näktergal
- Blåhake
- Rödstart
- Stenskvätta

- Ringtrast
- Koltrast
- Björktrast
- Taltrast
- Rödvingetrast

- Sävsångare
- Härmångare
- Trädgårdssångare
- Svarthätta
- Grönsångare
- Gransångare
- Lövsångare
- Kungsfågel
- Grå flugsnappare
- Svartvit flugsnappare
- Talltita
- Blåmes
- Talgoxe
- Nötväcka

- Lavskrika
- Skata
- Kaja
- Kråka
- Korp
- Stare

- Gråsparv
- Bofink
- Bergfink
- Grönfink
- Grönsiska
- Gråsiska

- Mindre korsnäbb

- Domherre
- Lappsparv
- Snösparv
- Gulsparv
- Sävsparv

Totalt: 113

DÄGGDJUR:

- Skogshare
- Rådjur
- Ren
- Älg
- Myskoxe (inhängnad)
- Rödräv
- Fjällräv

Lokaler

Dag 1, fredag 15 juni

Hovran

Särna kyrka

Njupeskar

Idre fjäll

Dag 2, lördag 16 juni

Nipfjället

Rogens naturreservat

Käringsjön

Funäsdalen

Dag 3, söndag 17 juni

Ormruet

Kölen

Mittådalen

Flatruet

Falkvålen

Storsjödeltat

Storsjö Kyrktjärn

Storsjö Begravningsplats

Bro på vägen mot Kläppen

Dag 4, måndag 18 juni

Ormruet

Flatruet

Gaske Miesjehkentjahke

Fjällkällans stugby

Mittåkläppen

Dag 5, tisdag 19 juni

Käringsjön, Rogen

Fröstsjön, Tännäs

Myskoxcentrum, Tännäs

